

ÖNSÖZ

“Tezkiretü'l-Müteahhirin / Veffiler ve Deliler”, 1723 senesinde büyük bestekâr ve mutasavvıf Enderûni Burnaz (Enfi) Hasan Ağa tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser umumiyetle XVI-XVIII. asırlarda İstanbul'da, kısmen de Bursa, Edirne ve sair Balkan şehirlerinde yaşayan bazı erenler ve Hak meczûplarıyla ilgilidir.

Kitabın müellifi Enfi/Burnaz Hasan Ağa (Hasan Hulûs Çelebi)'dir. Aslen Morali bir ailenin çocuğu olarak –tahminen- 1660 yılından sonraki bir tarihte İstanbul'da Tophâne'de dünyaya gelmiştir. Enderûn'da Kiler'de hânendebaşı olarak çalıştığı sıralarda Üsküdarlı Halvetî Şabânî Şeyhi Nasûhi Efendi'ye bağlanmış ve seyr ü sülûk çıkarmıştır. Enderûn İç Ağalarından olduğu için “Hasan Ağa” lakabıyla şöhret bulmuştur. Tezkire'de kendisinden sık sık “Bu fakir Derviş Hasan Hulûs” şeklinde bahsetmektedir. Üsküdarlı Ahmed Kerâmeddin Efendi (ö. 1934/İstanbul) ve Hüseyin Vassâf Bey'e (ö. 1929/İstanbul) söylediğine göre mutasavvıf şair Şeyh Senâyi Hasan Efendi, Enfi Hasan Ağa'nın oğludur. Gerçi Hasan Ağa eserinde eşinden ve çocuklarından hiç bahsetmemektedir fakat kendisi Enderûn'da görevli olup da evlenen nadir kişilerden birisi olsa gerektir. Senâyi, bizim kanaatimize göre de Enfi Hasan Ağa'nın oğludur. Senâyi'nin, babası gibi bir yandan öğrenim gördüğü diğer taraftan Üsküdarlı Nasûhi Efendi (ö. 1717)'ye bağlanıp seyr ü sülûk çıkardığı ve hilâfete kadar yükseldiği anlaşılmaktadır. Senâyi, Divân-ı Îlâhiyât'ı olan mutasavvıf bir şair ve şeyhi Nasûhi Efendi'nin menâkıbını toplayan kişi olarak tanınmıştır. Hayatıyla ilgili şimdilik çok az bilgimiz vardır.

Enfi Hasan Ağa, 1 Ağustos 1724 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Edirnekapısı dışındaki kabristanda olup yeri belli değildir. Eserin yazarı Enfi Hasan Ağa bir müzisyen ve şair olarak tanınıyorsa da tezkire yazarı bir mutasavvıf olarak bilinmemektedir. Elinizdeki eserle yazarın araştırmacı kimliği ve bilinmeyen bir eseri de ortaya çıkmış oldu. Diğer taraftan Tezkire'de gerek yazarla ve gerekse devrin sülûkleriyle ilgili olarak ortaya çıkan yeni bilgiler Türk tasavvuf tarihi araştırmalarında pek çok bilgiyi tamamlayacak niteliktedir.

Tezkire'nin (ikisi eksik) üç nüshasında toplam olarak elli altı şahsın hâl tercümesi kaydedilmiştir. Kitabın bazı bölümlerindeki “bu madde şu tarihte yazılmıştır.” şeklindeki ifadelerden anlaşıldığına göre Tezkire, Hasan Ağa tarafından önce maddeler

hâlinde yazılmış ve tahminimize göre tezkire tamamlanamamıştır. Zira eserin son maddesi yarım kaldığı gibi bazı maddelerde “Merhûm Hasan Hulûs der ki” denilerek müstensih tarafından ilavelerde bulunulmuştur. Bu ilavelerin Hasan Ağa’yı çok iyi tanıyan biri tarafından yapıldığı açıktır. Bu kişi de büyük bir ihtimalle oğlu Şeyh Senâyi Hasan Efendidir. Bu tahmin gelişigüzel bir tahmin değildir. Zira Tezkire’deki Doğanî Hacı Baba maddesiyle oğlu Senâyi’nin yazdığı “Menâkıbnâme-i Nasûhî”deki Doğanî Hacı Baba maddesi aynıdır. Bu durumda Senâyi, Menâkıpnâme’sindeki bazı bilgileri babasından almış yine bazı bilgilerini de babasının eserine ilave etmiş olmalıdır.

Hasan Hulûs Ağa eserinde bir şey daha yapmıştır; kendi döneminde veya kısa bir zaman önce yaşayan bazı mutasavvıflarla doğrudan görüşemediyse yahut haklarında bilgi toplayamadıysa bunları tanıyan kişilerin yazdıklarından veya söylediklerinden hareketle bu şahıslarla ilgili bilgileri tamamlamıştır. Yâ İmâm Hâfız Ahmed Efendi, Bûlbûlzâde Abdülkerîm Efendi, Hamza Efendi gibi maddeler bunlara örnektir.

Eserin adı her ne kadar “Tezkiretü’l-Müteahhirîn” olsa da, bu isim günümüzde eserin muhtevasını tanımlamaktan uzaktır. Bu sebeple “Tezkire”yi, onu daha iyi tanımlayan “Xvi.-Xvii. Asırlarda Yaşayan Velîler ve Deliler” şeklinde ikinci bir başlıkla yayınlamayı uygun gördük.

Eser yayına hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir:

Verilen hicrî tarihlerin karşılıkları olan milâdî tarihler tespit edilerek eklenmiştir. Atıf vavları kalıplaşmış ifadelerin dışındakilerde anlaşılması için genellikle “ve” şeklinde alınmıştır. Eski Türkiye Türkçesinden gelen ve bu eserde de görülen (mesela, ellerin kelimesinde görüldüğü gibi) akkuzatif -n’leri, -ni (mesela ellerin kelimesi, ellerini) şeklinde alınmıştır. Eserde geçen Arapça âyetler, hadîsler ve kelâm-ı kibâr nev’inden ibârelerin çevirileri metin içinde parentezle verilmiştir.

Tezkiretü’l-Müteahhirîn, akademisyenler arasında mutlaka yaygınlık kazanmasını gerekli gördüğümüz “disiplinlerarası” bir çalışma örneğidir. Bu eser, Türk Tasavvuf Edebiyatı sahasında çalışan Mustafa Tatcı ile Arap Dili ve Edebiyatı sahasında çalışan Musa Yıldız’ın mesâisi sonucunda ortaya çıkmıştır. Eserin metni müşterek okunmuş, Arapça ibareler ve notlar Musa Yıldız tarafından çevrilip Türkçeye aktarılmış, önsöz ve giriş bilgileri ise Mustafa Tatcı tarafından yazılmıştır.

Son olarak kültür tarihimizin bu önemli eserini neşreden H Yayınları yetkililerine teşekkürlerimizi sunarız.

Dr. Mustafa Tatcı
Ankara 2019